

UCHWAŁA

Dnia 30 września 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

SSN Maria Szulc

w sprawie z wniosku P. z siedzibą w W.
przy uczestnictwie Skarbu Państwa - Prezydenta Miasta T., Wojewody (...) i
Starosty T. oraz B. Spółki Akcyjnej w W.
o zasiedzenie,
po rozstrzygnięciu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 30 września 2021 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w T.
postanowieniem z dnia 19 lutego 2020 r., sygn. akt VIII Ca (...),

"Czy wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną ze stron postępowania skutkować powinno odrzuceniem zażalenia na orzeczenie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego, niezależnie od tego, która ze stron wniosła zażalenie?"

podjął uchwałę:

Wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną ze stron (uczestnika postępowania) nie powoduje odrzucenia złożonego przez drugą stronę (innego uczestnika postępowania) zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego (art. 394² § 1¹ pkt 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 19 kwietnia 2019 r. Sąd Rejonowy w T. oddalił wniosek P. o stwierdzenie zasiedzenia bliżej opisanej nieruchomości stanowiącej własność uczestnika Skarbu Państwa reprezentowanego przez właściwe *stationes fisci* (pkt 1) oraz ustalił, że wnioskodawca i uczestnicy ponoszą koszty sądowe związane ze swoim udziałem w sprawie (pkt 2). Postanowieniem z dnia 15 października 2019 r. Sąd Okręgowy w T. oddalił apelację wnioskodawcy od powyższego orzeczenia (pkt 1), oddalił zażalenie uczestnika Skarbu Państwa na rozstrzygnięcie o kosztach postępowania pierwszoinstancyjnego (pkt 2) oraz nie obciążył wnioskodawcy kosztami postępowania poniesionymi przez uczestników w postępowaniu apelacyjnym i zażaleniowym (pkt 3). O kosztach postępowania odwoławczego Sąd drugiej instancji orzekł na podstawie art. 102 k.p.c., odstępując od zastosowania art. 520 § 3 k.p.c. i podnosząc, że szczególne okoliczności sprawy, zwłaszcza charakter spornych gruntów, ich znaczenie dla wnioskodawcy, a przede wszystkim jego członków- działkowców oraz zawilości prawne dotyczące związanych z nimi praw, przejawiające się m.in. w toczących się w tym zakresie postępowaniach administracyjnych, przemawiały, w świetle zasad słuszności, za odstąpieniem od obciążania wnioskodawcy kosztami tego postępowania. W dniu 17 października 2019 r. Skarb Państwa złożył wniosek o doręczenie postanowienia Sądu drugiej instancji z dnia 15 października 2019 r. z uzasadnieniem, zaś w dniu 12 listopada 2019 r. wniósł zażalenie na rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego w przedmiocie kosztów postępowania apelacyjnego i zażaleniowego. Ze względu na oddalenie apelacji wnioskodawcy, uczestnikowi, który w tym zakresie wygrał sprawę w postępowaniu apelacyjnym, nie przysługiwała skarga kasacyjna.

Zażalenie uczestnika w części dotyczącej kosztów postępowania zażaleniowego zostało odrzucone postanowieniem Sądu Okręgowego w T. z dnia 19 lutego 2019 r. w innym składzie jako niedopuszczalne. W dniu 7 stycznia 2020 r. wnioskodawca P. wniósł skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego w T. z dnia 15 października 2019 r., nie obejmując zakresem zaskarżenia korzystnego dla skarżącego rozstrzygnięcia o kosztach postępowania za drugą instancję.

Przy rozpoznawaniu zażalenia Skarbu Państwa na postanowienie Sądu Okręgowego z dnia 15 października 2019 r. w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego, Sąd Okręgowy powziął poważne wątpliwości prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia. W uzasadnieniu pytania prawnego wskazał, że stosownie do art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. w brzmieniu ustalonym od dnia 7 listopada 2019 r. przez ustawę z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm. - dalej: „ustawa nowelizująca”), odrębne zażalenie (poziome) na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego przysługuje, o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej. Wykładnia językowa tej normy może uzasadniać przyjęcie, że odrębne zażalenie na zwrot kosztów postępowania apelacyjnego nie przysługuje stronie (uczestnikowi postępowania) wówczas, gdy skargę kasacyjną wniosła druga strona (inny uczestnik postępowania). Sąd zwrócił uwagę na odmienne rozwiązanie przyjęte przez ustawodawcę w odniesieniu do kosztów postępowania pierwszoinstancyjnego w art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c., z którego wynika, że odrębne zażalenie (dewolutywne) przysługuje na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów, jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy. W ocenie Sądu przedstawiającego zagadnienie prawne, podobnie należałoby rozumieć nowy art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c., wykładany celowościowo i przyjmując, że wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną stronę (uczestnika), nie pozbawia strony przeciwnej (innego uczestnika) zażalenia na postanowienie dotyczące zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego. Zażalenie wniesione przez jedną ze stron (uczestnika postępowania) na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego, jest więc dopuszczalne i nie podlega odrzuceniu, mimo że inna strona (uczestnik postępowania) wniosła skargę kasacyjną, zaskarżając w całości orzeczenie wydane przez sąd drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażaleniowa kontrola rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji w przedmiocie kosztów procesu została wprowadzona w art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c., dodanym z dniem 22 maja 2009 r. na podstawie art. 1 ustawy z dnia 19 marca 2009 r. o

zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 69 poz. 592). Zgodnie z tą regulacją, uchwaloną w wykonaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 marca 2007 r., SK 3/05 (OTK-A 2007 nr 3 poz. 32), na postanowienie sądu drugiej instancji co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji, przysługiwało stronie zażalenie do Sądu Najwyższego. Z dniem 3 maja 2012 r., na mocy art. 1 pkt 39 ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 233 poz. 1381 ze zm.), art. 394¹ § 1 pkt 2 k.p.c. został uchylony, a jednocześnie dokonano zmiany ówczesnego art. 394² § 1 k.p.c., wprowadzając zażalenie poziome (do innego składu sądu drugiej instancji) na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów procesu, z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji.

W stanie prawnym, obowiązującym do dnia wejścia w życie zmian wprowadzonych ustawą nowelizującą z dnia 4 lipca 2019 r., art. 394² § 1 k.p.c. nie zawierał regulacji podobnej do zamieszczonej w ówczesnym art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c., stanowiącej, że odrębne zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów postępowania przysługuje, jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy. Treść art. 394² § 1 k.p.c. była zatem źródłem wątpliwości co do relacji między zażaleniem poziomym na postanowienie sądu drugiej instancji co do zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego a skargą kasacyjną, obejmującą zakresem zaskarżenia także postanowienie co do kosztów apelacyjnych jako akcesoryjne względem rozstrzygnięcia co do istoty sprawy. W nauce prawa i orzecznictwie przyjmowano, że obu stronom przysługuje zażalenie poziome na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów, jeśli było ono niekorzystne w określonej części dla każdej ze stron, ze względu na wynik sprawy co do istoty. W sytuacji, w której od tego samego orzeczenia sądu drugiej instancji zostało wniesione zażalenie poziome na postanowienie w przedmiocie zwrotu kosztów oraz skarga kasacyjna przyjmowano, że jako pierwsza podlega rozpoznaniu skarga kasacyjna. W sytuacji jej odrzucenia, odmowy jej przyjęcia do rozpoznania lub oddalenia, sąd drugiej instancji rozpoznawał zażalenie poziome, oczekujące do tej pory na decyzję Sądu Najwyższego. W przypadku

każdego innego rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego co do skargi kasacyjnej, postępowanie zażaleniowe podlegało umorzeniu jako bezprzedmiotowe (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2012 r., II CZ 167/10, niepubl.).

W ustawie nowelizującej ustawodawca zdecydował się na zmianę dotychczasowego art. 394² § 1 k.p.c., przenosząc jego treść do nowego art. 394² § 1¹ k.p.c. i dokonując wyodrębnienia w siedmiu punktach poszczególnych kategorii postanowień sądu drugiej instancji podlegających zaskarżeniu zażaleniem poziomym. W 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. wymieniono zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów procesu, dodając zastrzeżenie, że zażalenie to przysługuje, o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej. Ustawodawca nie zastosował zatem czytelnej konstrukcji przewidzianej w obecnym art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c., stanowiącym, że odrębne zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów przysługuje, jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy. Wykładnia obecnego art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c. prowadzi do wniosku, że strona składająca apelację nie może wnieść odrębnego zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów. W art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. użyto formy bezosobowej „o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej”, co stało się źródłem przedstawionej w zagadnieniu prawnym wątpliwości, czy wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną ze stron postępowania powoduje niedopuszczalność odrębnego zażalenia na orzeczenie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów postępowania apelacyjnego, niezależnie od tego, która ze stron wniosła zażalenie, także wówczas, gdy skargę kasacyjną wnosi strona przeciwna w stosunku do strony skarżącej zażaleniem postanowienie „kosztowe”.

Nie budzi praktycznych trudności relacja pomiędzy odrębnym zażaleniem na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów (obecny art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c.) składanym przez jedną stronę a apelacją składaną przez drugą stronę (obejmująca zakresem zaskarżenia także postanowienie sądu pierwszej instancji dotyczące kosztów postępowania). Wskazane środki odwoławcze wnoszone są do tego samego sądu drugiej instancji w zbliżonych terminach, a zatem celowe jest (i tak się dzieje najczęściej) ich łączne rozpoznanie; pozwala to

uniknąć potencjalnych komplikacji związanych z różnymi możliwymi kierunkami rozstrzygnięcia sądu odwoławczego co do meritum sprawy, co może mieć znaczenie także dla orzeczenia o kosztach postępowania.

W przypadku odrębnego - w stosunku do skargi kasacyjnej strony, która przegrała sprawę w drugiej instancji - zażalenia strony, wygrywającej sprawę w drugiej instancji, na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów (w przypadku, w którym sąd ten nie obciążył strony przegrywającej kosztami postępowania lub zasądził na rzecz wygrywającego koszty w kwocie niższej od żądanej) sytuacja kształtuje się odmiennie, albowiem skargę kasacyjną, na wniesienie której strona ma dwa miesiące od dnia doręczenia odpisu orzeczenia sądu drugiej instancji z uzasadnieniem, rozpoznaje Sąd Najwyższy, zaś zażalenie na postanowienie w przedmiocie zwrotu kosztów (wnoszone w terminie tygodnia) sąd drugiej instancji w innym składzie.

Uwzględniając treść pytania prawnego oraz jego podłoże w postaci ustaleń faktycznych sprawy, należy podnieść, że nie jest nim objęta kwestia czy strona, której ze względu na wynik sprawy przysługuje skarga kasacyjna, może wnieść także odrębne zażalenie poziome na koszty, jak to przyjmowano dotychczas. Dla rozstrzygnięcia zażalenia Skarbu Państwa znaczenie ma bowiem to, czy nowy art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. może być interpretowany w ten sposób, że wniesienie skargi kasacyjnej przez stronę przegrywającą sprawę co do istoty w drugiej instancji, pozbawia drugą stronę wygrywającą sprawę co do istoty, ale pokrzywdzoną postanowieniem w przedmiocie zwrotu kosztów apelacyjnych, prawa do wniesienia odrębnego zażalenia poziomego przewidzianego w tym przepisie, co powodowałoby jego odrzucenie jako niedopuszczalnego.

Za przyjęciem tezy o niedopuszczalności zażalenia poziomego w opisanej sytuacji może przemawiać treść art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c., a także porównanie jego treści do art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c. W tym ostatnim przepisie wyraźnie zaznaczono, że zażalenie na orzeczenie sądu pierwszej instancji w przedmiocie kosztów przysługuje stronie, jeśli nie składa ona środka zaskarżenia co do istoty sprawy; jeśli zatem strona wnosi apelację, to nie może jednocześnie złożyć odrębnego zażalenia na koszty. To ograniczenie nie dotyczy przeciwnika strony, nie

składającego apelacji, który może wnieść zażalenie, jeśli jest pokrzywdzony rozstrzygnięciem sądu pierwszej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów. Tymczasem w art. 394² § 1¹ pkt 3 k.p.c. ustawodawca użył formy bezosobowej, negatywnej i to w dodatku w czasie przeszłym, stanowiąc, że zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie zwrotu kosztów przysługuje „o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej”. Nie wiadomo, czy uczynił to świadomie w jakimś określonym celu czy też jest to tylko kwestia niezręcznej i nieczytelnej stylizacji tego przepisu (należy odnotować, że w pisemnym uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej nie wyjaśniono przyczyn tej zmiany, jej celu ani znaczenia dla praktyki sądowej). Językowa wykładnia tej normy procesowej może zatem prowadzić do wniosku, że wniesienie skargi kasacyjnej przez stronę przegrywającą, pozbawia stronę wygrywającą możliwości wniesienia zażalenia lub czyni już wniesione zażalenie tej strony następco niedopuszczalnym (ze względu na znacznie krótszy termin do wniesienia zażalenia w porównaniu do terminu złożenia skargi kasacyjnej) także w sytuacji, w której miała ona interes w zaskarżeniu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego. Perspektywa pozbawienia strony prawa do sądu w zakresie skontrołowania zasadności postanowienia kosztowego w wyniku autonomicznej decyzji jej przeciwnika procesowego o wniesieniu skargi kasacyjnej skłania, jednakże, do odstąpienia od takiej wykładni jako prowadzącej do skutków nieracjonalnych, niesprawiedliwych i trudnych do zaakceptowania. Względy celowościowe przemawiają za przyjęciem, że analizowaną normę procesową należy rozumieć w ten sposób, iż zażalenie poziome do sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji, którego przedmiotem jest zwrot kosztów procesu, jeśli strona nie składa skargi kasacyjnej (środka zaskarżenia co do istoty sprawy). Wniesienie skargi kasacyjnej przez jedną stronę (uczestnika postępowania nieprocesowego) nie powoduje zatem odrzucenia opisanego wyżej zażalenia wniesionego przez drugą stronę (innego uczestnika postępowania).

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.